

POST-AVRUPA

YUK HUI

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0479
Felsefe: 050

POST-AVRUPA
YUK HUI

Özgün Adı
Post-Europe

Türkçesi
Burak Çakır

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje ve Kitap Editörü
Kadir Filiz

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

VakıfBank Kùltür Yayınları

İnkılâp Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2026
© Yuk Hui, 2024

ISBN 978-625-5848-95-6

Kitabın Türkçe yayın hakları Dao Qi Culture aracılığıyla VakıfBank Kùltür Yayınlarına aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0212 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Temmuz 2026

POST-AVRUPA

YUK HUI

TÜRKÇESİ
BURAK ÇAKIR

YUK HUI

Çağdaş teknoloji felsefesinin önde gelen isimlerinden Yuk Hui, Erasmus University Rotterdam'da felsefe profesörüdür. Bilgisayar mühendisliği alanında eğitimine başlayan Hui, felsefe doktorasını Fransız filozof Bernard Stiegler danışmanlığında tamamlamıştır. Teknoloji felsefesi ve estetik üzerine çalışmaları birçok dile çevrilmiştir. Erasmus Felsefe ve Teknoloji Enstitüsü'nü yöneten ve Felsefe ve Teknoloji Araştırma Ağı'nın yürütücülüğünü üstlenen Hui, aynı zamanda 2020'den bu yana Berggruen Felsefe ve Kültür Ödülü jüri heyetinde görev yapmaktadır. Kitapları: *On the Existence of Digital Objects* (2016), *The Question Concerning Technology in China: An Essay in Cosmotechnics* (2016), *Recursively and Contingency* (2019), *Art and Cosmotechnics* (2021), *Post-Europe* (2024), *Machine and Sovereignty* (2024), *Kant Machine* (2026).

BURAK ÇAKIR

Anadolu Üniversitesi Felsefe Bölümünde lisans, Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümünde yüksek lisans ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde doktora eğitimini tamamladı. Kitap editörlüğü yapmaktadır ve Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde 2022'den beri felsefe dersleri vermektedir. Antik Yunan felsefesi, Nietzsche ve fenomenoloji üzerine çalışmalarını sürdürmektedir. Çevirileri: Jan Patočka, *Platon ve Avrupa*; Michael Inwood, *Heidegger Sözlüğü*; Tania Branigan, *Kızıl Hafıza*.

İÇİNDEKİLER

Türkçe Baskıya Sunuş - Emre Şan	9
Önsöz	33

UVERTÜR

HEIMATLOSIGKEIT'IN BAKIŞ AÇISI

§1 Gezegenselleşme ve <i>Heimatlosigkeit</i>	43
§2 <i>Heimatlosigkeit</i> 'in [Yurtsuzluğun] Olumsuzlanması	55

BİRİNCİ BÖLÜM

FELSEFE VE POST-AVRUPA

§3 Avrupa Felsefesinin Tini	75
§4 Post-Avrupa'nın Kuruluşu	85
§5 Bireyleşme ve Düşünmenin Görevi	101

İKİNCİ BÖLÜM

“ASYA NEDİR?": BİR SORU

§6 “Asya Nedir?” Sorusu	113
§7 Teknoloji ve Karşılaştırmalı Çalışmaların Sınırı	125
§8 Düşüncenin Bireyleşmesi ve Evrenselin Peşinde Koşmak	141

KODA

İYİ POST-AVRUPALILAR

§9 Nietzsche'den Sonra İyi Avrupalı	159
§10 Büyülü Dil	165
Kaynakça	177
Dizin	185

*Yaygın kullanımıyla otobiyografik anamnesis özdeşliği değil,
özdeşleşmeyi varsayar. Çünkü özdeşlik asla verilmez, alınmaz veya
elde edilmez; süreklilik kazanan tek şey, sonu gelmeyen ve sonsuza dek
hayaletimsi kalan özdeşleşme sürecidir.*

*–Jacques Derrida,
Monolingualism of the Other [Ötekinin Tekdilliliği]*

TÜRKÇE BASKIYA SUNUŞ

EMRE ŞAN

Avrupa Türkiye için ne ifade eder? Kolektif anımsama ve beklenti biçimlerimize nasıl bir etkisi bulunur? Bireyleşme ve birey-öte-sileşme süreçlerine yani topluluk olma mücadelesine nasıl dahil olur? Düşünsel kriterlerimizde Avrupa kavramı nereye oturur? Avrupa bir şekilde parçası haline gelmeye uğraştığımız bir yandan da aramıza mesafe koyduğumuz bir topluluk. Avrupa-lılaşma ve Avrupa sözcükleri yazılı basın yayın organlarında ve gündelik konuşma dilinde sürekli karşımıza çıkmasına rağmen onu bir felsefe kavramı olarak ele alan çalışmaların sayısı azdır.¹ Gelgelelim, fenomenoloji hareketi için Avrupa öncelikle bir felsefe kavramıdır. Yuk Hui'nin kitabının başlığı olan *Post-Avrupa* dijital teknolojinin ortaya çıkardığı yeni yaşam dünyalarında Avrupa sözcüğünün kazandığı ve geride bıraktığı anlamları önümüze koyar. Avrupa ile ilişkisi ne Amerika ne de Çin'e benzeyen Türkiye için kavramın felsefi bağlamının tartışılmasının önemi büyüktür. Avrupa fenomeni her ne kadar günümüzde Kant'ın ve Husserl'in onun hakkındaki fikirleri ile tezahür etmese de yine onunla ilişkimizi çağdaş felsefenin kavramları ve yol gösterici argümanlarıyla düşünmeye devam edebiliriz.

Bir felsefe kavramı olarak "Avrupa" sadece ticaret ve egemenlik savaşlarıyla etkilenen çeşitli ulusların yan yanalığı değil,

1. Bu konuda özellikle şu kitabın hatırlanmasında fayda var: *Avrupa'nın Krizi*, der. Önay Sözer, Ali Vahit Turhan, Ankara, Dost, 2007.

felsefe ve onun tek tek bilimlerinde kaynağını bulan özgür eleştiri bilincinin insanlığın üzerinde egemen olması ve sonsuz idealler yaratmasıdır. Husserl'e göre Avrupa insanlığının ruhsal görevi kendisini ve tarihini aklın rehberliğinde özgürce yaratmaktır. Bu varsayıma göre, felsefe (antik Yunan'da doğduğu biçimde) Avrupa'nın kurucu edimidir. Evrenselliği yakalamak felsefe için pratik değil kuramsal bir görevdir dolayısıyla o, her tür ulusal pratik çıkarların ötesindedir ve bir fikir olarak Avrupa'nın kurucusudur. Avrupa'yı ulusal güçlerin birlikteliği olarak değil, bir ruh bir kavram olarak ele almak gerekir.

Husserl, yirminci yüzyılın başındaki tarihsel olaylar ışığında kavradığı bir kriz fikrine dayanarak, Avrupa kavramını bir felsefe kavramı olarak inşa eder.² Husserl'e göre fenomenoloji Avrupalı bir bilimdir. Alman filozof daha önceki eserlerinden farklı olarak *Avrupa Bilimlerinin Krizi ve Transandantal Fenomenoloji (Krisis)* başlıklı eserinde modern bilimin içine düştüğü muğlaklık ve tekniğin şeylerin özünü ortaya koyma iddiası arasındaki bağlantıyı ifşa eder. Bu bağlamda Husserl, bilimlerin yaşam dünyasından ve birbirlerinden ayrılması, felsefenin birleştirici gücünün ortadan kalkması ve Avrupa kültürünün kaynağında yer alan felsefe ve bilim arasındaki ideal birliğin yitirilmesinden kaynaklanan üç krizden söz eder: Bunlar, doğa ve insan bilimleri olarak bilimler krizi; özel bir bilim olarak felsefenin krizi ve Avrupa Kültürünün, kendi varoluşunun nihai amacını kaybetmiş olması yüzünden anlamın krizi ile birlikte gelen kültür krizidir.³

2. Edmund Husserl, *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie* (1954), fr. çev. Gérard Granel, *La Crise des sciences européennes et la phénoménologie transcendantale*, Paris, Gallimard, 1976, (bundan sonra *Krisis*), s. 345.

3. Philip Buckley, *Husserl Heidegger and The Crisis of Philosophical Responsibility*, Boston, Kluwer Academic Publishers, 1992, s. 9.

Husserl'in tavrının temel varsayımı, şu ilginç denklemde yatar: Kurucu-fenomen olarak Avrupa ruhu felsefedir, felsefe her şeyin bilimidir: her şey insanlıktır. Dolayısıyla Avrupa'nın ruhu insanlığın ruhudur ve felsefenin *telos*'u Avrupa'yı hakikate ve araçsal olmayan bir rasyonelliğe götürüp evrenselliği kurmaktır. Husserl'e göre rasyonel bilimcilik ve teorik felsefi tutum Avrupa insanlığının iki kaynağıdır. Ruhsal Avrupa'nın temel fenomenini betimlemek için Antik Yunan'da kuramsal felsefi tutumun ortaya çıkışını ele almak gerekir. Felsefe evrensel bilim olarak ortaya çıkar fakat daha sonra oluş halindeki varlık sorusu varlığın genel formlarına göre tikellik kazanır ve felsefe ayrı ayrı bilimlere dönüşür. İnsan varoluşuna tarihsel biçimini veren asıl tavır alma, kuramsal tavır almadır. Felsefi kuram (*theoria*) bunun içinden çıkmıştır. Kuramsal tavır alma, doğallığa hizmet eden pratikleri parantez içine alan bir *epokhe*'ye dayandığı için pratik değildir. Fakat bu durum kuramsal tavır almanın pratikten koptuğu anlamına gelmez. Kuramsal olanla pratik olanın sentezi yepyeni bir pratik biçiminde ve evrensel olarak gerçekleşir. Felsefi insanın kuramsal tavır almasının en özlü yanı eleştirel tutumun özgün evrenselliğidir ve bu tutum hiçbir geleneği sorgulamadan kabul etmemeye dayanır.

Felsefi bir kavramı olmayan Avrupa, uzun bir süre ekonomik ve teknolojik bakımdan dünyanın hakimi olmuş, kapitalizmi geliştiren Avrupa'dır. Bilim ve teknik arasında kurduğu yeni ilişki biçimi sayesinde kurduğu iktidar biçimi ile diğer medeniyetlerden ayrılır. Bilim ve teknik elbette birbirlerine karşıt değillerdi ama aralarındaki ayrım sorunu yirminci yüzyılın önemli bilgi sorunudur. Bilimsel alanın teknikleşmesi ve giderek verimlilik üzerinden öngörülmesi "yanlış yönlendirilmiş akılcılığın"⁴ bir sonucudur.

4. *Krisis*, s. 337.

Husserl'in felsefi Avrupa kavramı modern akılcılığın araçsallığına karşı bir hamle olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa'yı yeniden kurma, Husserl'in *Krisis*'de kullandığı terminolojiyle *Nachstiftung* projesi kendisinden sonra en çok tartışılan meselelerden birisidir. Antik Yunan'ın rasyonel bilgi idealinin yeniden kuruluşu (*Nachstiftung*) olarak felsefenin ölümü Avrupa kültürünün ölümüdür.

Husserl'in Avrupa bilimlerinin krizinden Avrupa insanlığının krizine doğru ilerleyen fenomenolojik bakışı şunu öne sürer: Yunanlılardan beri tarih her zaman aklın (*ratio*) tarihidir ve bilim ve onun Kartezyen ve Galileocu kazanımları insanlığın otonomisini kuran temel işlevdir. Böylece insan edilgen bir şekilde anlamı bir olgu olarak kabul etmek yerine ona kişisel olarak cevap verip nihai anlam olarak kendi özgürlüğünün bilincine varır. Gelgelelim Aydınlanma rasyonalizminin naif nesnelciliği aklın yanlış bir kullanımına ve irrasyonalizme götürür. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler Avrupalıların doğa ve ruha, nesne ve özneye aynı şeylermiş gibi yaklaşımlarına sebep olmuştur. Husserl'e göre bilimin bize sunduğu doğa imajı ve yaşadığımız dünyaya ilişkin sezgimiz birbirleriyle hiç olmadığı kadar uzaklaşır. Dünya tanımı bilimsel ve teknik gelişme sayesinde gittikçe zenginleşirken, yaşam öznenin bireysel yaşamına indirgenip, rasyonel bilginin yer almadığı duygular ve tutkular alanına sıkıştırılır. İnsanlık kognitif çabasını yaşamdan çok dünyaya yönelttikçe modernliği kuran bilimsel gelişmeyi sağlamlaştırır. Oysa aynı gelişim çizgisini insanın kültürel yaşamı, toplumsal örgütlenmesi ve politik kurumlar için söylemek mümkün olmaz. Bu durum gerçek ve anlamlı olanın birbirlerinden tamamen ayrılmasına sebep olmuştur, tekniğin ve bilimin egemen olduğu modernlik yaşam dünyasının anlamının bütüncül kaybına yol açar.⁵

5. *Krisis*, s. 370.

Yaşam dünyası, Husserl'in karakterize ettiği gibi, bizi saran ve kuşatan, önceden verili ve elde var sayılmış olarak sürekli mevcut olan, tanıdık, erişilebilir dünyadır. Yaşam dünyası terimi, doğal dünyayı (*die natürliche Welt*), görüsel olarak verilen çevreyi (*die anschauliche Umwelt*), doğrudan sezilen dünyayı, önceden verili deneyim dünyasını, doğal yaşam dünyasını, çevreyi (*Umgebung*), deneyim dünyasını (*Erfahrungswelt*), kültür dünyasını (*Kulturwelt*), dünya yaşamını (*Weltleben*) kapsayan ve kuşatan dünyadır.

Dolayısıyla bu kapsayıcı alan, ister doğa ister kültür olarak tanımlansın, insan deneyimine ait birçok alanı içerir. Dahası, yaşam dünyası tüm insan faaliyetleri için ufuklar sağlar ve bütün insani anlam ve amaçlı etkinliğin temeli görevini görür. Doğa biliminin unutulmuş anlam-temeli (*vergessenenes Sinnesfundament der Naturwissenschaft*) olarak yaşam dünyası hiçbir zaman kendisine açık bir şekilde dikkat çekilmemiş, kuramsallaştırılmamış ufuk olarak transandantal fenomenolojinin konusudur. Husserl yaşam dünyasını genellikle görüsel bir şekilde verili olan (*anschaulich*), real (*real*) ve somut (*konkret*) özellikleriyle betimler ve onu nesnel, ideal ve soyut özellikteki bilimin-dünyasının karşısında konumlandırır.⁶ Önceden verili olarak, yaşam dünyası belirli bir indirgenemezliğe gönderir. Yaşam dünyası şimdide o kadar içkin olarak mevcuttur ki o bir ön koşul (*Voraussetzung*) bile değildir, zira tüm varsayımlar zaten bu önceden verilmişlik içinde kurulmuştur.⁷

Husserl'e göre bilimsel dünya ve bilimsel hakikat olarak onda içerilen şeyler, diğer bütün dünyalar gibi yaşam dünyasına

6. Dermot Moran, "Husserl's problematical concept of the life-world", *Husserl's Crisis of the European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction*, New York, Cambridge, 2012, s. 181.

7. Dermot Moran, "Husserl's problematical concept of the life-world", s. 181.

aittir ve yaşam dünyası tüm sorularımızı ve cevaplarımızı önceleyen “kesinlikler zeminidir.”⁸ Bilimsel hipotezler ve teoriler bu zemin (*Boden*) üzerinde yükselir ve bilimin kendisini kesinliği içinde düşünmek, anlamını ve açtığı ufukları değerlendirmek istiyorsak, öncelikle bu dünya deneyimini uyandırmamız gerekir. Bilim, bu deneyimin ancak ikincil bir ifadesidir.⁹ Yaşam dünyası sezgisel olarak, bilim dünyası mantıksal çıkarım olarak verilir.

Ne var ki yaşam dünyası analizine içkin bulunan iki farklı okuma imkanı Husserl sonrası düşünürleri farklı yönlerle sevk etmiştir. Öyle ki, Husserl’in yaşam dünyası keşfi onun kavramsal çerçevesine sığmayan yeni yollar açmıştır. Şu halde aşılması gereken felsefi zorluk yaşam dünyasının yüklem-öncesi (*antepredicatif*) önceden verilmişlik yapısı ile yaşam dünyasının kültürel ve tarihsel olarak koşullanmış yapısı arasındaki gerilim üzerinedir. Yaşam dünyası dolaysızca verilen yüklem-öncesi bir dünya ise onun tarihselliğini düşünmek zorlaşır. *Krisis* ile birlikte Husserl’in yaşam dünyasını anlam dünyası (*Sinnenwelt*), duyulur görü dünyası (*Welt sinnlicher Anschauung*)¹⁰ haline getirmesi problemi görünür kılar. Yaşam dünyasının saf bir anlam dünyası olması için kültürel olarak kurulmuş, olumsal antropolojik yapılardan ayrı olması gerekir. Kültürel göreceliği aşacak yapı bu yüzden bilimsel bir nesnelliğin kuruluşuyla mümkündür. Ancak bu durumda yaşam dünyası, insan pratiklerine ve kültürel oluşumlara bağlı tüm anlam oluşumlarıyla birlikte bilimsel idealizasyonları kapsayabilir. Fakat yaşam dünyası hem yüklem-öncesi bir alan olarak hem bir kesinlik zemini hem de tarihsel olmalıdır. Yaşam dünyasının öznesi hem epistemolojik bir öznelliğe hem de

8. *Krisis*, s. 139, 152.

9. Edmund Husserl, *La Terre ne se meut pas*, fr. çev. D. Frank, D. Pradelle ve J-F. Lavigne, Paris, Minuit, 1989, s. 14.

10. *Krisis*, s. 120.

tarihle angaje olan bir öznelliğe kapı aralar. Yaşam dünyası hem doğal dünya hem de geriye doğru sorgulama yöntemiyle anlam katmanları açığa çıkarılacak tarihsel olarak kurulu bir dünya olarak kavramsallaştırılır. Bu yüzden Husserl'in mirası iki koldan ilerlemek durumunda kalır. Claude Romano'nun ifadesiyle “yaşam dünyası ya dil-öncesi (*pré-linguistique*), kavramsallık-öncesi (*pré-conceptuel*), teori-öncesi (*pré-theorique*) bir temeldir, öyleyse içinde yaşadığımız somut dünya, gündelik pratiklerimizin dünyası olamaz; ya da yaşam dünyası kültürümüzden, dilimizden, tarihimizden ileri gelen anlam oluşumlarını özsel olarak içeren bu somut dünyadır.”¹¹

Husserl'in son döneminde yaşam dünyası kavramının ikinci okuma biçiminin baskın olduğunu düşünenler onun fenomenolojiye vurduğu “Avrupalı” damgasını eleştirir. Yaşam dünyası kültürden, dilden ve tarihten gelen anlam oluşumlarını özsel olarak içeriyorsa onun Avrupalı olduğunu söylemeliyiz. Ricoeur'ün deyiimiyle hiçbir zaman verilmeyen ve hep varsayılan yaşam dünyası fenomenolojinin “kayıp cenneti” midir? Avrupa yaşam dünyasının geçmişte kalmış örneği midir? Fakat ilk okuma biçimini izlersek yaşam dünyası “ebedi, evrensel, tarih dışı bir yapı” olarak nasıl Avrupalı olarak damgalanabilir? Bir adım daha ileriye giderek şu soruyu sorabiliriz: Avrupalı olmayan “empirik antropolojik”¹² düşüncenin yaşam dünyasının kendine has özellikleri var mıdır yoksa onlar da Avrupalılaştırmalıdır mıdır? Örneksellik mantığı nasıl işler? Özellikle *Krisis* metninde transdantalizm ve Avrupalılık arasında kurduğu ilişki ve Avrupalı olmayanlar ile kendi pozisyonu arasında kurduğu hiyerarşi bir

11. Claude Romano, “La tâche inachevée: la conceptualisation husserlienne de la *Lebenswelt* et ses limites”, *La Krisis de Husserl Approches Contemporaines*, ed. J.C Gens, Paris, Le Cercle Herméneutique, 2008, s. 18.

12. *Krisis*, s. 14.

yandan coğrafi Avrupa'yı soyutladığını iddia eden bir düşünce için çelişkiler barındırmaktadır.¹³ Husserl'in kuramsal tavrının pratik ve politik bir yönelimi olmadığı için söz konusu eleştirinin gücünü zayıflatır gibi gözükse de yine de Husserl'in kendi döneminin politik söyleminden tam olarak sıyrıldığını da söyleyemeyiz. Burada sorun evrensel akılcılığın hangi yaşam dünyasını istisna haline getirip hangi yaşam dünyalarını dışladığı sorunudur. İşte Yuk Hui'nin *Post-Avrupa* kitabı yukarıda anlattığımız arka plana eklenerek şu sorularla başlar: “Geçtiğimiz on yıllarda sürekli yinelenen Avrupalılıktan-çıkma [*de-Europeanisation*] çağrılarının ve post-Avrupa önerilerinin ardından, Avrupa felsefesi artık neye dönüşebilir? Gezegenel koşullar göz önüne alındığında felsefe, Avrupa'nın Başkasına nasıl karşılık verebilir? Peki Başkası, basmakalıp Avrupamerkezcilik eleştirilerinin ötesine geçerek, Avrupa mirasına nasıl karşılık verebilir?”¹⁴

Yuk Hui'nin kitabı bu sorulardan hareket eder ve meseleyi Simondon ve Stiegler'in bireyleşme (*individuation*) kavramı üzerinden düşünür. Ona göre bireyleşme kavramı Fransız filozofların teorik pusulalarının dışındaki bir bağlamda, özellikle farklı kültürler arasındaki düşünsel karşılaşmalar konusu söz konusu olduğunda yeni bir rol üstlenebilir. Bireyleşme, bir sistem içindeki unsurlar arasındaki gerilimler veya uyumsuzluklar ile koşullanır. Psişik ve kolektif bireyleşme biçimlerini, yani öğrenme, bilgi edinme, paylaşma ve başkalarıyla tartışma süreçlerini bu bağlamda anlamamız gerekmektedir. Yuk Hui ise bir adım daha ileri giderek “düşüncenin bireyleşmesi ne demektir?” sorusunu sorarak başlar. Ona göre bu fikir Avrupa'nın yadsıdığını hangi anlam-

13. Fenomenolojinin Avrupalı olması üzerine tartışma için Kadir Filiz'in güçlü metnine gönderiyorum. Kadir Filiz, “Fenomenoloji Avrupalı Olmak Zorunda mı?”, *Fenomenolojinin Geleceği*, İstanbul, Alfa, 2025, s. 177-211

14. *Post-Avrupa*, s. 36, Yuk Hui, çev. Burak Çakır.